

САБАҚТА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУ

Аннотация. Бұл мақалада білім мазмұнының жаңартылған шеңберінде оқушыларының функционалды сауаттылығын дамыту технологиясын жоспарлауда оқыту мен оқу үдерісінің тиімді жүзеге асуы жан-жақты талданады.

Кілт сөздер: оқушы, ұстаз, педагогикалық технология, мәтінмен жұмыс істеу әдістері, жүйелі қолдану, пәндік құзыреттілік.

Қазіргі мектептің маңызды міндеттерінің бірі-функционалды сауатты тұлға қалыптастыру. Функционалды сауаттылық-адамның сыртқы ортамен қарым-қатынас жасауы, оған тез үйреніп, бейімделе білу қабілеті. Жаңартылған мазмұн білім беру білім алушының жалпы зияткерлік дамуын, оны ақпаратпен өз бетінше жұмыс істеу дағдыларымен қаруландыруды басым міндет ретінде айқындайды.

Мұғалімнің ең бастысы – ол қандай пәнді оқытса да, оқушыны оқуға үйрету. Бұл тұрғыда қазіргі білім беру жүйесі интеграция тенденцияларына байланысты болады. Орта білім берудің мақсаты оқушылардың таным қабілеттерін дамытуды, алған білімдерін кәсіби қызметте және кез келген оқу және өмірлік жағдайда қолдануға шығармашылық көзқарасты, әртүрлі құзыреттерді дамыту арқылы өзін-өзі жетілдіруге дайындықты қамтамасыз ету болып табылады. Функционалды сауаттылық оқушының бойында адам қызметінің әртүрлі салаларына қатысты көптеген мәселелерді шешу үшін алған білімдерін, дағдыларын мен дағдыларын пайдалану қабілетін дамытуды көздейді. Функционалды сауаттылықты қалыптастыру ұзақ және күрделі процесс. Қажетті нәтижені өз жұмысында заманауи білім беру педагогикалық технологияларын шебер және сауатты үйлестірген жағдайда ғана алуға болады.

Оқушылардың функционалды сауаттылығын қамтамасыз ету үшін қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі білім беру кеңістігінде әрбір оқушының өзінің ойын өзі жүзеге асыруы үшін жағдай жасауы керек: оның қабілеттерін, білімін, дағдыларын диагностикалау, әр оқушымен жұмыс істеу әдістері мен тәсілдерін анықтау, тапсырмалар жүйесін әзірлеу. Бұған қазіргі заманғы білім беру технологиялары көмектеседі, мысалы, Жоба әдісі білім алушының зерттеу қызметін жандандыруға мүмкіндік береді, ақпаратты өз бетінше табуға, оны талдауға және жүйелеуге үйретеді, оқушыларға ізденіп оқу әдістеріне дағдыландыра отыра мұғалім қойылған проблемалық сұрақтарға жауап іздеуге талпынтады, мысалы, пікірталас әдісі, алдын-ала жарияланған кез келген мәселені ұжымдық талқылауға мүмкіндік береді, ол көпшілік алдында сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді, нәтижелі оқу технологиясы білім алушының оқу құзыреттілігін қалыптастыруға, шығарма авторымен тікелей диалог жүргізуге, мәтінмен жұмыс істеудің әртүрлі әдістері мен тәсілдерін, жұмыстың топтық және жеке формаларын үйретуге мүмкіндік береді. Бұл технологиялар әр түрлі эссе, ойқозғау, презентация жазу арқылы қалыптасатын, зерттелетін материалды терең түсінуге мүмкіндік беретін, өз көзқарасын қорғауға үйрететін ақыл-ой әрекетін, ауызша және жазбаша қарым-қатынасты қалыптастыруға ықпал етеді. Топтарда жұмыс істеу ынтымақтастықтың дағдыларын дамытуға ықпал етеді, жауапкершілік сезімін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Жоғарыда аталған барлық технологиялар әртүрлі құзыреттерді қалыптастыруға ықпал етеді, соның ішінде ақпараттық, әлеуметтік және коммуникативті, рефлексия қабілеттерін дамытады. Оқушылармен сабақ өткізген кезде тыйым салуға емес, бағыттауға, басқаруға емес, бірлесіп басқаруға, мәжбүрлеуге емес, сендіруге, шектеуге емес, өз тәжірибесіне сілтеме жасай отырып, таңдау еркіндігін беруге тырысамын. Сіздің артықшылығыңызды сезінгеннен кейін, оқушы, әрине, сізді ойыңыздың терең маңыздылығы үшін құрметтей біледі. Сабақ - бұл шығармашылық процесс, онда жетекші рөл, әрине, мұғалімге тиесілі. Сабақ қызықты болуы үшін оқушылар белсенді болуы керек. Бүкіл топты таным процесіне тарту үшін Мен, мысалы, проблемалық оқыту технологиясын және ойын технологиясын қолданамын. Мұның бәрі балалардың жеке қасиеттерін дамытуға және рухани мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді.

Проблемалық оқыту сабақтарда проблемалық жағдайларды құруды, оқушылардың оларды шешімін таба алатындай өзіндік жұмысын қамтиды, нәтижесінде біз білім мен оқу дағдыларын, дағдыларды шығармашылық игеруді, оқушылардың ойлау қабілеттерін дамытуды аламыз. Кез келген сабақ үстінде шағын топтардағы оқушылармен жұмыс істеу әдісі де қолданылады, мұнда оқушылар бір-біріне деген құрметтей білетіндей тәрбиелік қарым-қатынас жасай алады. Әр топтың алдына

олардың шешуі керек әрі шеше алатындай мәселелерді қоямын. Мысалы, сабақ барысында әр оқушының алдына жетекші сөйлемдері бар конверт қойылады. Тақтада проблемалық тапсырмалар жазылады. Оқушылар сұраққа жауап алу үшін өз үстелінде сабаққа керекті деректері бар карталарды осындай ретпен орналастыруы керек. Мұндай тапсырмалар оқушылардың қызығушылығын тудырады, бәсекелестік жағдай жасайды. Оқушылардың оқу іс-әрекетін жандандыру және күшейту үшін шаршағандарын жеңілдету үшін, оқу материалын қабылдауға эмоционалды түрде бейімделуге көмектесетін ойын технологияларына ықпалы өте зор. Бұл технология өткен материалды бекіту немесе жалпылау кезінде бүкіл сабақты немесе оның жеке бөлігін өткізудің бір түрі ретінде қолданылады. Олар зейінді жақсы дамытады, есте сақтауды жаттықтырады, оқушылардың сабақта алған білімдерін тереңірек игеруіне және шоғырландыруына ықпал етеді. Жұмбақтар, басқатырғыштардың бәрі оқушылармен бірге жасалады.

Форманың жарқындығы, мазмұнның ерекше болуы танымдық, тәрбиелік, психологиялық сипаттағы мәселелерді шешуге ықпал етеді. Оқушылардың нақты мүмкіндіктерін ескере отырып жасалған басқатырғыштар оқытудың саралануы мен даралануына көмектеседі. Сабақтың стандартты емес түрлерін қолдану, пәнаралық байланыстарды кеңінен қолдану, оқытудың кәсіби бағыты, оқу материалының көрнекі мысалдармен қанықтылығы оқушылардың оқу және ойлау әрекеттерін белсендіруге ықпал етеді, өзін-өзі тәрбиелеуге және өзін-өзі бақылауға итермелейді. Сабақ барысында өзара бақылауды кеңінен қолданамын, онда зерттелетін тақырыпқа жақсы дайындалған оқушылар басқалардың білімін бағалайды, ал мұғалім берілген ұпайдың объективтілігін іріктеп тексереді. Бұл әр оқушыға деген шексіз құрмет, мұғалім мен оқушының шынайы ынтымақтастығының көрінісі деп есептеймін, онсыз бірлескен сабақты елестету қиын.

Мұғалімнің негізгі міндеті - сараланған тәсіл негізінде оқушылардың жеке қабілеттері мен ерекшеліктерін ескере отырып оқыту, дамыта оқыту технологиясын қолдану. Мысалы, оқушыларға өтілетін тақырып бойынша дайын анықтамалық жазбалар беремін, содан кейін оларды белгілі схема бойынша өздері жасайды. Бұл аналитикалық қабілеттерді дамытады, өз бетінше және шығармашылықпен жұмыс істеуге үйретеді. Балалар өздерінің жеке шығармашылық жұмыстарын көрсете отырып, логикалық анықтамалық конспекттерді, семантикалық блоктарды модульдерге біріктіруді қуана жасайды. Оқыту технологиясына көп көңіл бөлемін. Мен оқу процесін психологиялық ыңғайсыздықты жеңілдету, оқушыларға өз мүмкіндіктеріне сенімділік беру үшін ұйымдастырамын. Әр оқушыны оқытуды қол жетімді деңгейде жүзеге асыруға баса назар аударамын. Оқу материалын қабылдауды жақсарту, шаршаудың алдын алу үшін сабақта әртүрлі дидактикалық ойындарды қолданамын.

Менің ойымша, әр сабақ оқушыларға өз сезімдерін түсінуге, айналасындағы адамдарды түсіну қабілетін дамытуға, мейірімділік пен қамқорлыққа тәрбиелеуге көмектесуі керек. Оқушылардың өздерінің ішкі әлемін өз-өздері жетілдіруге, өз іс-әрекеттері үшін жауапкершілік туралы ойлауға, рухани және адамгершілік жетілдіру жолына бағыттауға шақыруға тырысу қажет деп ойлаймын. Міндет бірдей маңызды – оларға білімдерін өз бетінше молайтуға, қосымша әдебиеттермен жұмыс істеуге, ең бастысы, материалды жүйелей білуге, талдай алуға әрі салыстыру қабілеттерін қалыптастыру. Осы мақсатта әр түрлі қиындық деңгейлері бар сабақтар жүйесі құрылды, оның негізінде сараланған тәсіл, мысалы, шығарманы идеялық-көркемдік талдау (тараулардың мазмұнын ұсыну, кейіпкерлердің сипаттамасы, идеяны ашу және оны бейнелеу жүйесінде білдіру, оларды даралау) құрылды. (тақырыпта, сюжетте, психологиялық жазушының шеберлігі, табиғат суреттері және т. б.); дербес зерттеу, автор тілінің ерекшеліктеріне түсініктеме беру, шығармадан жеке үзінділердің стилі бойынша; кітапханада жұмыс істеудің дамытушылық дағдыларын алу бойынша (оқушылар белгілі бір тақырып бойынша библиография жасайды, мақалаға аннотация немесе рецензия жазады) және басқалар. Осылайша, барлық әдістер мен әдістерді жүйелі қолдану негізгі және пәндік құзыреттіліктерді дамытуға қызмет етеді және олардың негізінде оқушылардың функционалдық сауаттылығы қалыптасады.

Әдебиеттер:

1. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған іс-қимыл жоспары. Астана, Әділет, 2012.
2. Токарева И. Ю. орта мектепте оқытудың инновациялық тәсілдері: мәдени бағытталған білім. – Санкт-Петербург, 2016. 2. Лебедев, О. Е. білім сапасы дегеніміз не? Мәскеу, 2007
3. PISA халықаралық зерттеуін жүргізу аясында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту әдістері бойынша Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Тыңдаушының жұмыс дәптері // NIS- PEARSON